

Шевченко Антоніна Михайлівна, старший викладач кафедри педагогіки і психології, дошкільної та початкової освіти КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», кандидат психологічних наук

Психолого-педагогічні особливості формування готовності педагогічних працівників до здійснення інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи

Актуальність теми дослідження. Важливим завданням у забезпеченні системного та безперервного процесу щодо професійного розвитку педагогів є виявлення їхнього потенціалу та вироблення чіткої траєкторії їхнього подальшого професійного зростання. У цьому контексті постає проблема об'єктивної оцінки професійного потенціалу педагогічного працівника, розроблення відповідних якісних та кількісних критеріїв, підбору необхідних методів оцінки, самооцінки тощо.

На теоретичному рівні окремі аспекти проблеми формування готовності педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності є предметом міждисциплінарних досліджень українських і зарубіжних учених. Так, фундаментальні питання професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів і формування готовності вчителів до професійної діяльності розглядають О. Абдулліна, А. Алексюк, Є. Белозерцев, А. Бойко, О. Глузман, С. Гончаренко, Г. Гребенюк, В. Євдокимов, М. Євтух, І. Зязюн, Л. Коваль, В. Ковальов, Л. Кондрашова, З. Левчук, О. Міщенко, О. Мороз, Л. Разборова, В. Сластьонін, В. Щербина та ін.

Теоретичне осмислення сутності понять дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності дає змогу дійти висновку, що їх реалізація потребує не лише володіння знаннями педагогічної інноватики, але й готовності педагогічних працівників до даних видів діяльності.

Мета статті – проаналізувати психолого-педагогічні особливості формування готовності педагогічних працівників до здійснення інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи.

Виклад основного матеріалу. Готовність особистості до діяльності виявляється передусім у її здатності до організації, виконання й регулювання своєї діяльності. Окрім того, готовність до діяльності зумовлюється багатьма факторами, найважливішими з яких є система методів і цілей, наявність професійних знань і вмінь, безпосереднє залучення особистості до діяльності, у процесі якої найбільш активно формуються потреби, інтереси й мотиви здобуття суттєвих, значущих, найбільш сучасних знань і вмінь [1].

Готовність учителя до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності – це особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії.

Готовність до інноваційної діяльності є передумовою ефективної діяльності педагога, максимальної реалізації його можливостей, розкриття творчого потенціалу. Успішність інноваційної діяльності передбачає, що педагог усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні [5].

Готовність учителя до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності є інтегративною якістю його особистості, що виявляється в діалектичній єдності всіх структурних компонентів, властивостей, зв'язків і відносин. Цьому найповніше відповідає її розуміння як складного особистісного утворення, що є умовою та регулятором успішної інноваційної професійної діяльності вчителя. Структура готовності виявляється тотожною структурі функціональної психологічної системи інноваційної педагогічної діяльності та містить такі компоненти: мотиви, цілі, інформаційну основу та програму діяльності, а також блок прийняття рішення і підсистему професійно важливих якостей особистості [9].

Науковці визначають готовність до інноваційної діяльності як внутрішню силу, «...що формує інноваційну позицію педагога. За структурою це складне інтегративне утворення, яке охоплює різноманітні якості, власти-

вості, знання, навички особистості. Як один із важливих компонентів професійної готовності, вона є передумовою ефективної діяльності педагога, максимальної реалізації його можливостей, розкриття творчого потенціалу» [11].

Існує декілька підходів щодо визначення **структури готовності педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності**. Розглянемо основні з них.

Як зазначає Є. Макагон, готовність педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності – це складне інтегративне новоутворення особистості, суть якого складають взаємодія *мотиваційно-орієнтаційного* (сукупність мотивів, адекватних цілям і завданням педагогічної діяльності), *змістовно-операційного* (сукупність знань, необхідних для продуктивної педагогічної діяльності; сукупність умінь і навичок практичного вирішення завдань у процесі педагогічної діяльності) й *оцінно-рефлексивного* (сукупність особистісних якостей, важливих для виконання професійної діяльності) компонентів [8].

Ураховавши різні підходи [6; 7; 8], ми визначили **рівні готовності педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності** (таблиця 1).

Знання про рівень сформованої готовності кожного педагога до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності дає змогу як педагогу планувати свій саморозвиток, так і керівнику навчального закладу коригувати інноваційний потенціал колективу, що є важливим компонентом структурних професійних якостей.

Таким чином, формування готовності педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності є актуальною проблемою сучасної науки й практики, вирішення якої покладено на систему післядипломної освіти.

Дослідно-експериментальна робота та інноваційна діяльність в системі освіти передбачає вдосконалення чи оновлення освітньої практики на основі створення, розповсюдження та освоєння нових ефективних способів і засобів

досягнення встановлених цілей освіти.

Таблиця 1

Рівні готовності педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності

		Характеристика
Високий	Новаторський	яскраво виявлена стійка творча активність і продуктивність педагогічного працівника; володіння педагогічним працівником умінням організації й реалізації дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності; уміння і здатність оцінити педагогом свій індивідуальний стиль діяльності й побудувати план розвитку своєї педагогічної діяльності; діяльність педагогічного працівника базується на креативності та високій результативності; глибоке розуміння вчителем ролі дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності у виконанні сучасних завдань освіти; педагог володіє змістовними знаннями про нові наукові та новаторські підходи до навчання й виховання, новітніми технологіями, бере активну участь у їхньому створенні.
Достатній	Конструкторський	робота педагога базується на власному досвіді й характеризується високим рівнем педагогічної рефлексії; учитель використовує сучасні педагогічні технології, конструює свій варіант визначення і розв'язання педагогічних проблем; характерний високий прояв педагогічної інтуїції, оригінальності мислення, креативності, прогнозування, планування та передбачення результатів власної діяльності.
Середній	Репродуктивно-корегуючий	орієнтація педагога на оволодіння новими педагогічними технологіями; педагогічний працівник зорієнтований на творчу взаємодію з колегами, прагнення виділяти цілі і задачі власної пошукової інноваційної роботи, використовувати наявні досягнення в педагогічній інноватиці; епізодичність використання знань та умінь з реалізації педагогічних інновацій, їх використання не завжди приносить педагогу чітко усвідомлену задоволеність; на основі аналізу власного досвіду, конкретних реалій педагогічної практики вносять корективи у свою роботу, удосконалює, модернізує існуючі методики та досвід відповідно до завдань сучасної освіти та розвитку навчального закладу; для педагога характерні прояви творчої уяви, інтелектуальної активності, асоціативного мислення.
Низький	Репродуктивний	відсутня або слабо виявлена творча спрямованість педагога; несформованість цілей власної діяльності, відсутність особистісно значимого ставлення до пошукової діяльності; володіння педагогом в основному набором традиційних прийомів і методів навчання; участь у дослідно-експериментальній роботі та інноваційній діяльності лише в обов'язковому порядку; низька оцінка педагогом свої підготовленості і заперечення ним можливості позитивного впливу участі в дослідно-експериментальній роботі та інноваційній діяльності на результати власної праці.

Готовність до інноваційної діяльності є інтегральною якістю особис-

тості, характеризується наявністю та певним рівнем сформованості мотиваційно-орієнтаційного, змістовно-операційного і оцінно-рефлексивного компонентів у їх єдності, що проявляється в прагненні до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності, у підготовленості до її здійснення на професійному рівні.

Формування готовності педагогів до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності є процесом, який дозволяє допомогти вчителю в розвитку його ціннісних орієнтацій і гуманістичної спрямованості, усвідомленні методології вирішення професійно-педагогічних проблем, конкретних концепцій, способів реалізації концептуальних схем у досвіді діяльності; осмисленні ним результатів педагогічних нововведень, виробленні критеріїв їх оцінки і самооцінки.

Аналіз педагогічної літератури засвідчив наявність широкого кола досліджень, у яких розкрито питання готовності вчителів до інноваційної діяльності. Однак, зважаючи на полісемію поняття «інноваційна діяльність», на практиці не завжди враховують специфіку поняття **«психологічної готовності педагогів до здійснення дослідно-експериментальної та інноваційної діяльності»**.

Успішність та ефективність творчої інноваційної діяльності передбачає, що педагогічні працівники усвідомлюють практичну значущість різних інновацій у системі освіти не тільки на професійному, а й на особистісному рівні. Однак залучення педагога до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності часто відбувається спонтанно, без урахування їх психологічної готовності до творчої інноваційної діяльності. Тому успішність здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності, їх технологічна складова опосередковуються особистісним фактором у структурі готовності до неї педагогічних працівників. Необхідна цілісність образу вчителя-новатора, як вважають В. Сластьонін і Л. Подимова, досягається поєднанням особистісного й діяльнісного аспектів його готовності [10].

Важливою умовою й провідним фактором успішності процесу підготовки методичних, управлінських і педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності є безперервна освіта, оскільки вона, по-перше, відповідає потребам і закономірностям розвитку інформаційного суспільства і є фактором формування, розвитку й постійного забезпечення культури педагога, а по-друге, адекватна специфіці педагогічної діяльності, ролі і місцю особистості вчителя-дослідника, новатора в педагогічному процесі, що передбачає безперервне збагачення професійно-значущих дослідницьких якостей.

Ураховуючи різні підходи з питання особливостей підготовки вчителя до здійснення дослідно-експериментальної та інноваційної діяльності зроблено висновок про те, що **підготовка педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності** полягає в мотивації вчителя на пошук нового, розвитку його творчого потенціалу, стимулюванні інноваційної діяльності засобами гуманістичної педагогіки, психології через підтримку ініціатив, забезпеченні випереджального навчання педагогічного персоналу, створенні системи консультативної допомоги тим, хто займається інноваційною діяльністю, сприяє розвитку інноваційного середовища і забезпечує системні зміни в навчальному закладі.

Формування готовності вчителів до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності є об'єктивним процесом їхньої цілеспрямованої підготовки до створення, упровадження та розповсюдження освітніх нововведень. При цьому означену підготовку доцільно віднести до категорії систем, оскільки вона може розглядатися як упорядкована множина взаємопов'язаних компонентів (мети, змісту, методів, форм, засобів тощо), що є цілісним утворенням. Систему формування готовності майбутніх учителів до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності маємо розглядати як підсистему їхньої загальнопедагогічної підготовки, спрямовану на становлення педагогічних працівників як суб'єктів освітніх нововведень [4].

Ураховуючи різні підходи щодо підготовки педагогічних працівників

до здійснення дослідно-експериментальної роботи й інноваційної діяльності нами запропоновано **модель підготовки педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності** в системі неперервної післядипломної освіти (рис. 1).

Рис. 1. Модель підготовки педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності

Упровадження моделі передбачає формування готовності педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності на основі визначених завдань, умов, очікуваних результатів, компонентів, етапів, рівнів, видів та змісту діяльності.

Метою впровадження розробленої моделі є формування готовності педагогічних працівників навчальних закладів до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності.

Основними завданнями підготовки педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності є такі:

- підготовка педагогічних працівників до розроблення, апробації й упровадження програм дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності;
- навчання педагогічних працівників володінню практичними навичками освоєння педагогічних інновацій і розроблення нових;
- розвиток високого рівня розвитку мотиваційно-орієнтаційного, змістово-операційного й оцінно-рефлексивного компонентів готовності педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи й інноваційної діяльності.

Висновки. Таким чином, розроблення та реалізація моделі підготовки педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності в системі неперервної післядипломної освіти дозволить: 1) сформуванню високого рівня розвитку мотиваційно-орієнтаційного, змістово-операційного та оцінно-рефлексивного компонентів готовності педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності; 2) удосконалити сам процес підготовки, зробивши його впорядкованим і структурованим, забезпечить підвищення рівня готовності педагогічних працівників навчальних закладів до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Алфімов Д. В. Інноваційна освітня система: шляхи відродження / Д. В. Алфімов // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць / Ред. Кол. Л. І. Даниленко та ін. – К.: Логос, 2000. – С. 158-160.
2. Бартків О. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності / О. Бартків // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2010. – № 1. – С. 52-58.
3. Василенко Н. В. Інноваційна діяльність директора школи / Н. В. Василенко. – Х.: «Основа», 2010. – 96 с.
4. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. / Ірина Володимирівна Гавриш. – Харків, 2006. – 572 с.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004.– 352 с.
6. Клокар Н.І. Управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти регіону на засадах диференційованого підходу : дис. доктора пед. наук : 13.00.06 [Рукопис] / Клокар Наталія Іванівна. – К., 2011. – 605 с.
7. Макогон К. Діагностика готовності педагогів до пошукової діяльності // Рідна школа. – 2002. – №1. – С. 27.
8. Макогон Ю. В. Стратегія інноваційного розвитку України в контексті інтеграції до Європейського Союзу / Ю. В. Макогон, Є. О. Медведкіна // Журнал Європейської економіки. – 2008. – № 1. – Том 7. – С. 43 – 56.
9. Організаційно-педагогічні засади інноваційного розвитку загальноосвітніх навчальних закладів : монографія / Г. Д. Щекатунова, В. В. Тесленко, А. Д. Цимбалару, К. В. Гораш, Д. О. Пузіков, В. Ю. Варава / за ред. Щекатунової Г.Д. – К. : Педагогічна думка, 2013. – 264 с.
10. Слостенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М.: Магистр, 1997. – 224 с.
11. Ціннісний дискурс в освіті в епоху глобалізації та інформаційної революції : вибрані публікації представників наукової школи академіка АПН

України, доктора філософських наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Віктора Андрущенка. – К. : Вид-во нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 550 с.

1. Alfimov D. V. Innovacijna osvithna sy`stema: shlyaxy` vidrozhennya / D. V. Alfimov // Pedagogichni innovaciyi: ideyi, realiyi, perspekty`vy`: Zbirny`k naukovy`x prac` / Red. Kol. L. I. Dany`lenko ta in. – K.: Logos, 2000. – S. 158-160.

2. Bartkiv O. Gotovnist` pedagoga do innovacijnoyi profesijnoyi diyal`nosti / O. Bartkiv // Problemy` pidgotovky` suchasnogo vchy`telya. – 2010. – # 1. – S. 52.

3. Vasy`lenko N. V. Innovacijna diyal`nist` dy`rektora shkoly` / N. V. Vasy`lenko. – X.: «Osnova», 2010. – 96 s.

4. Gavry`sh I. V. Teorety`ko-metodologichni osnovy` formuvannya gotovnosti majbutnix uchy`teliv do innovacijnoyi diyal`nosti : dy`s. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04. / Iry`na Volody`my`rivna Gavry`sh. – Xarkiv, 2006. – 572 s.

5. Dy`chkivs`ka I.M. Innovacijni pedagogichni texnologiyi : navchal`ny`j posibny`k / I. M. Dy`chkivs`ka. – K.: Akademvy`dav, 2004.– 352 s.

6. Klokar N.I. Upravlinnya pidvy`shhennyam kvalifikaciyi pedagogichny`x pracivny`kiv v umovax pislyady`plomnoyi osvity` regionu na zasadax dy`ferencijovanogo pidxodu : dy`s. doktora ped. nauk : 13.00.06 [Rukopy`s] / Klokar Nataliya Ivanivna. – K., 2011. – 605 s.

7. Makogon K. Diagnosty`ka gotovnosti pedagogiv do poshukovoyi diyal`nosti // Ridna shkola. – 2002. – #1. – S. 27.

8. Makogon Yu. V. Strategiya innovacijnogo rozvy`tku Ukrayiny` v konteksti integraciyi do Yevropejs`kogo Soyuzu / Yu. V. Makogon, Ye. O. Medvedkina // Zhurnal Yevropejs`koyi ekonomiky`. – 2008. – # 1. – Tom 7. – S. 43 – 56.

9. Organizacijno-pedagogichni zasady` innovacijnogo rozvy`tku zagalnoosvitnix navchal`ny`x zakladiv : monografiya / G. D. Shhekatunova, V. V. Teslenko, A. D. Cy`mbalaru, K. V. Gorash, D. O. Puzikov, V. Yu. Varava / za red. Shhekatunovoyi G.D. – K. : Pedagogichna dumka, 2013. – 264 s.

10. Slasteny`n V. A., Podymova L. S. Pedagogy`ka: y`nnovacy`onnaya

deyatel`nost` / V. A. Slasteny`n, L. S. Podymova. – M.: Magy`str, 1997. – 224 s.

11. Cinnisny`j dy`skurs v osviti v epochu globalizaciyi ta informacijnoyi revolyuciyi : vy`brani publikaciyi predstavny`kiv naukovoyi shkoly` akademika APN Ukrayiny`, doktora filosof`s`ky`x nauk, profesora, zasluženogo diyacha nauky` i teknyky` Ukrayiny` Viktora Andrushhenka. – K. : Vy`d-vo nacz. ped. un-tu im. M. P. Dragomanova, 2009. – 550 s.

Анотація. Проаналізовано психолого-педагогічні особливості формування готовності педагогічних працівників до здійснення інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи. Визначено та охарактеризовано структуру готовності педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності. Описано рівні готовності педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності. Представлено модель підготовки педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності в системі неперервної післядипломної освіти.

Ключові слова: дослідно-експериментальна робота та інноваційна діяльність; психологічні готовність; модель підготовки педагогічних працівників до здійснення дослідно-експериментальної роботи та інноваційної діяльності в системі неперервної післядипломної освіти.

Аннотация. Проанализированы психолого-педагогические особенности формирования готовности педагогов к осуществлению инновационной деятельности и опытно-экспериментальной работы. Определена и охарактеризована структура готовности педагогов к осуществлению опытно-экспериментальной работы и инновационной деятельности. Описаны уровни готовности педагогических работников к осуществлению опытно-экспериментальной работы и инновационной деятельности. Представлена модель подготовки педагогов к осуществлению инновационной деятельности и опытно-экспериментальной работы в системе непрерывного последипломного образования.

Ключевые слова: опытно-экспериментальная работа и инновационная деятельность; психологическая готовность; модель подготовки педагогов к осуществлению инновационной деятельности и опытно-экспериментальной работы в системе непрерывного последипломного образования.